

yidü's-şühedâ adıyla yayımlanmıştır (İstanbul 1327); mersiye'nin Selâmi Şimşek ve Şevkiye Kazan tarafından yapılan Latin harfli iki neşri de bulunmaktadır. İsmâil Hakkı Bursevî'nin *Risâle-i Hüseyniyye*'sinin (baskı yeri ve tarihi yok) sonunda (s. 34-39), "Ey nûr-i çeşm-i Ahmed-i muhtâr yâ Hüsey'n" mısraıyla başlayan kırk beş beyitlik bir diğer mersiyesiyle, "Dîde-i fahr-i cihân oldu Hüsey'n ile Hasan" ve "Nev-nihâl-i Murtazâ'sın yâ Hüsey'n-i müctebâ" mısralarıyla başlayan methiye-merkiye tarzı iki manzumesi yer almaktadır. Osman Şems Efendi'nin bazı şiirleri ilâhi olarak bestelenip tekkelerde okunmuştur. Bunlardan bir kısmının notaları Ali Rıza Şengel'in *Türk Musikisi Klâsikleri-İlâhiler* koleksiyonu içinde yayımlanmıştır (I-VII, İstanbul 1979, nr. 55, 527, 835, 879).

BİBLİYOGRAFYA :

Osman Şems Efendi Divânı'ndan Seçmeler (haz. Kemâl Edip Kürkçüoğlu), İstanbul 1996, hazırlayanın önsözü, s. 7-53; Divan Edebiyatı Müzesi, Revnaklı Dosyaları, nr. A 14; Fa'fâ, *Tezkire*, s. 424; Hersekî Ârif Hikmet Bey, *Divan* (nşr. İbnülemin Mahmud Kemal), İstanbul 1334, neşreden giriş, s. 18-19; Ahmed Sâfi Bey, *Sefîne-tü's-Sâfi*, Cerrahpaşa Tıp Tarihi Enstitüsü Arşivi, nr. 2096, XI, 1321-1338; *Osmanlı Müellifleri*, II, 270-271; Hüsey'n Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, I, 171-190; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1761-1765; Sadettin Nüzhet Ergun, *Namık Kemal: Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1933, s. 42-44; Mahir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 237; Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu, "Şeyh Osman Şems", *Diriliş*, sy. 13, İstanbul 1975, s. 25-28; Selami Şimşek, "Bir Gönül Tekkesi Şeyhi Seyyid Osman Nuredin Şems (ö. 1893) ve Mersiyye-i Cenâb-ı Seyyidü's-şühedâ'sı", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 26, Erzurum 2004, s. 119-148; Şevkiye Kazan, "Üsküdarlı Osman Şems Efendi ve Kerbelâ Mersiyesi", *Üsküdar Sempozyumu II: 12-13 Mart 2004: Bildiriler* (haz. Zekeriya Kurşun v.dğr.), İstanbul 2005, II, 131-152.

NİHAT AZAMAT

OSMAN b. TALHA

(عثمان بن طلحة)

Osmân b. Talha b. Ebî Talha
el-Kureşî el-Abderî
(ö. 42/662 [?])

Sahâbi.

Mekke'de doğdu. Kureyş'in Abdüddâroğulları boyuna mensuptur. Abdüddâroğulları, Kureyş'in atası Kusay'dan beri Kâbe'nin bakımı, kapısı ve anahtarlarının muhafazası ile ziyarete açılması gibi önemli bir görev (hicâbe) ifa etti. Bu görev babadan oğula geçerek Osman b. Talha'ya kadar geldiği, ayrıca savaşlarda Kureyş'in

sancağını taşıma görevini üstlendiği için Osman'ın ailesi büyük bir itibara sahipti. İslâm'a davetin ilk yıllarında Hz. Peygamber'e ve diğer müslümanlara şiddetle muhalefet eden Osman b. Talha, kendi boyundan olan genç Mus'ab b. Umeyr'in müslüman olup gizlice namaz kıldığını görünce onu ailesine şikâyet etti ve Resûlullah ile görüşmemesi için evde bir müddet göz hapsinde tutulmasına sebep oldu. Resûl-i Ekrem bir gün Mekke'de Osman'la karşılaşınca İslâm'a girmesini teklif etti. Ancak o bu teklifi reddettiği gibi atalarının dininden ayrılmaması yolunda Resûlullah'a nasihatte bulunmaya kalkıştı. Resûl-i Ekrem ona ileride Kâbe anahtarlarına kendisinin sahip olacağını ve onları istediği kimseye vereceğini söyledi. Osman'ın böyle bir durumun Kureyş'i zilletle düşüreceğini ileri sürmesi üzerine Hz. Peygamber o gün Kureyş'in şerefinin yükselceğini belirtti (Vâkıdî, II, 837-838). Osman b. Talha'nın İslâmiyet'e düşmanlığı hicretten sonra da devam etti. Uhud Gazvesi'ne bütün yakınlarıyla birlikte katıldı. Babası ile dört kardeşi ve amcası Osman b. Ebû Talha bu savaşta müşriklerin sancağını sırayla taşıırken peşpeşe öldürüldü. Kendisi canını zor kurtararak Mekke'ye kaçtı. Hendek Gazvesi'nde kabilesi adına müşriklerin sancağını yine Osman taşıdı. Başarısızlıkla sonuçlanan bu savaşın ardından Mekke'ye döndü. Hudeybiye Antlaşması ve Umretü'l-kazâ esasında görüş yaşadıkları İslâmiyet'e olan düşmanlığı hafifletti. Resûl-i Ekrem, Umretü'l-kazâ için Mekke'ye geldiğinde başta Hâlid b. Velid olmak üzere Mekke'nin kabiliyetli gençlerine haber bırakarak Medine'ye gelmelerini istedi. Hâlid b. Velid bu teklifi yakın arkadaşı olan Osman b. Talha ile görüşünce birlikte müslüman olmaya karar verdiler. Daha sonra Amr b. Âs'ın da kendilerine katılmasıyla 1 Safer 8 (31 Mayıs 629) tarihinde Medine'de Hz. Peygamber'in huzurunda İslâmiyet'i kabul ettiler. Resûlullah onların geldiğini görünce yanındaki sahâbîlere, "Mekke çiğerpâlerini size gönderdi" diyerek onların gelişinden duyduğu memnuniyeti dile getirdi (İbn Abdülber, III, 1034).

Osman b. Talha müslüman olduktan kısa bir süre sonra Mekke'nin fethine katıldı. Medine'ye hicret etmeden önce elinde bulundurduğu Kâbe anahtarlarını annesine bırakmıştı. Mekke fethedilince Hz. Peygamber, Kâbe'yi tavaf edip Osman'a Kâbe kapısını açtırdı. İçerideki resim ve heykelleri temizleyip namaz kıldı. Dışarı çıkınca Abbas ve Hz. Ali'nin Kâbe anahtarlarının kendilerine verilmesini istemeleri üye-

rine Resûl-i Ekrem, Osman b. Talha'ya dönerek bir zamanlar Kâbe anahtarları konusundaki konuşmalarını hatırlattı. Ardından da Kâbe anahtarlarını ona ve amcasının oğlu Şeybe b. Osman'a verip bu anahtarların kıyamete kadar kendilerinde kalacağını söyledi (İbn Sa'd, II, 136-137; Ezrakî, I, 266-267). Huneyn seferi ve Tâif fetihinin ardından Medine'ye dönen Osman b. Talha, Resûlullah'ın vefatına kadar burada kaldı. Daha sonra Mekke'ye giderek Kâbe'deki hicâbe görevini sürdürdü. Dört halife devrinde idarî işlerde ve savaşlarda ismine rastlanmaması onun Mekke'den pek ayrılmadığını göstermektedir. Osman b. Talha 41 (661) veya 42 (662) yılında Mekke'de vefat etti. Ecnâdeyn Savaşı'nda şehid düştüğüne ve Medine'de öldüğüne dair rivayetler kabul görmüştür. Osman b. Talha'dan hadis kaynaklarına beş rivayet intikal etmiş olup başlıca râvileri Şeybe b. Osman, Abdullah b. Ömer ve Urve b. Zübeyr'dir. Hz. Peygamber'in Kâbe'nin içinde kıldığı namaz ve bu namazın yeri konusunda naklettiği bilgi onun en meşhur rivayetidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 410; IV, 68; Müslim, "Hac", 394; Vâkıdî, *el-Megâzi*, II, 744-745, 748-749, 833-834, 837-838; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 66, 136-137; III, 116; V, 448; Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî, *Nesebü Kureyş* (nşr. E. Lévi-Provençal), Kahire 1982, s. 251-252; Ezrakî, *Ahbaru Mekke* (Melhas), I, 265-267; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 485-486; İbn Abdülber, *el-İstifâh* (Bicâvî), III, 1034; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 127-128; Muva'ffakuddin İbn Kudâme, *et-Tebyîn fi ensâbi'l-Kureşiyîn* (nşr. M. Nâyif ed-Düleymî), Beyrut 1408/1988, s. 249-251; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikr), III, 474-475; Zehabî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 10-12; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), IV, 450-451; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, VII, 114-115; İbrahim Sarıçam, "Hicâbe", *DİA*, XVII, 432.

MEHMET EFENDİOĞLU

OSMANCIK

Çorum iline bağlı ilçe merkezi,
tarihi bir kasaba.

Karadeniz bölgesinin iç kesiminde, Kızılırmak nehrinin Tosya-Merzifon yoluyla kesiştiği önemli bir geçiş noktasında denizden 410 m. yükseklikte kurulmuştur. Buradaki iskân, ovaya hâkim konumdaki kayalığı üzerinde yer alan ve tarihi antik döneme inen kalenin civarında teşekkül etmiştir. XVII. yüzyıl coğrafyacısı Fransız d'Anville, Eskiçağ'da adı geçen Pimolisa'nın Osmancık'ın yerinde olduğunu ileri sürer. Pontus Kralı Mithridates zamanında (m.ö. I. yüzyıl) tahrip edilen bu şehrin bir-

kaç defa yeniden kurulduğu belirtilir. Ancak burada coğrafi konumunun özelliği sebebiyle Pimolisa'dan daha eski bir iskân yerinin var olduğu ve bunun da Hititler dönemine kadar gittiği ileri sürülebilir.

Osmancık'ın bulunduğu yer Anadolu'nun tarihî ulaşım ağı içerisinde hareketli bir güzergâh üzerindeydi. Tavium'dan (Yozgat'ın yaklaşık 25 km. batısında Büyüknefes köyü) kuzeye giden yol Boğazköy önünden geçip Alaca'ya geldiğinde ikiye ayrılmakta, biri Amasya üzerinden Samsun'a, diğeri Osmancık (Pimolisa), Hacıhamza, Kargı üzerinden Sinop'a gitmekteydi. Günümüzde de Samsun-İstanbul yolu üzerinde yer alan Osmancık doğâl engebelerin belirlediği bir güzergâhın Kızılırmak'ı kestiği yerde bulunmaktadır (İlter, LII/203 [1988], s. 536). Osmancık'ın yer aldığı bölge maden kaynakları bakımından zengin olduğundan yerleşme tarihi milâttan önce 3000'e iner. Hitit, Frig, Pers, Galat, Pontus idaresinin ardından Roma ve Bizans hâkimiyetine giren bölge Malazgirt Savaşı'ndan sonra muhtemelen Dânişmend Emîri Ahmed Gazi tarafından fethedildi. Bir başka görüşe göre ise Emîr Artuk'un ele geçirdiği bu yöre daha sonra Emîr Ahmed'in yönetimine verildi (İA, III, 468-469). Dânişmendliler'in zayıflamasıyla birlikte Anadolu Selçuklu denetimine giren yöre XIII. yüzyılda Babaî hareketinden ve Moğol istilâsından etkilendi. Beylikler döneminde Eretna Devleti'ne, 761 (1360) yılı civarında Amasya Emîri Şadgeldi Paşa'ya, 782'de (1381) Kadı Burhâneddin hükûmetine bağlandı. 1390'larda Yıldırım Bayezid'in Anadolu hareketi sırasında Candaroğulları'nın Kastamonu kesimindeki toprakları yanında Osmancık da Kadı Burhâneddin kuvvetleriyle yapılan mücadeleler neticesinde Osmanlı egemenliğine girdi. Bu mücadelede Yıldırım Bayezid, Çorumlu sahrasında yenilgiye uğradıysa da sonuçta Osmanlılar Amasya ve Canik yöresindeki küçük beylikleri kendi taraflarına çektiler (Esterâbâdi, s. 371-372; Yücel, II, 150-152). XIV. yüzyıl boyunca Çorum ve Osmancık'ta Şerefeddin Osman Gazi b. Mehmed Bey ve haleflerinin Amasya emîrine, Eretna Beyliği'ne ve Osmanlılar'a tâbi olarak hüküm sürdüğü anlaşılmaktadır.

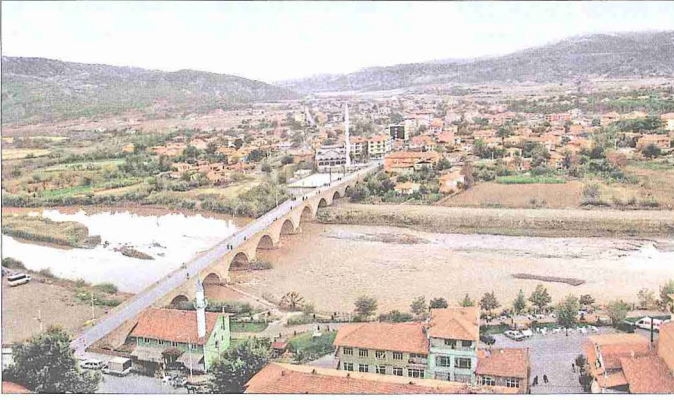
Osmanlı Devleti'nin kurucusuna Osmancık denilmesi bu şehirle Osman Gazi arasında ilişki kurulmasına vesile olmuştur. İbn Battûta'nın, hânedan kurucusunun kendisini üçüncü halife Hz. Osman'dan ayırt etmek için Osmancık olarak adlandırdığı iddiası en azından isim benzerliği konusunda temel alınmıştır. Evliya Çelebi,

bazı tarihlerde Osmancık'ın burada doğduğunun ve kaleyi de onun hükümdarlığı sırasında inşa ettirdiğinin yazıldığını kaydeder. Osmancık ismi bazan da kalenin Osman Gazi tarafından fethedilmiş olması ile açıklanmıştır (*Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 3127). Bir başka iddiaya göre ise kale ve yöresi Selçuklu hükümdarları tarafından Osman Bey'e timar olarak verilmiştir. Babinger'e göre bu ihtimal ilk defa XV. yüzyılda ileri sürülmüştür. Halk rivayetleri arasında, kalenin Osman adlı bir kumandan tarafından zapt edildiği veya kale kuşatması sırasında bu adı taşıyan bir kahramanın şehid düştüğü ve kaleye gömüldüğü, mezarının da Osman Dede Türbesi diye ziyaret edildiği bilgisi bulunur. Yine Osman'ın Atman, Azman gibi bir Türkçe ismin Araplaştırılmış biçimi olması ihtimalinden hareketle Osmancık'ın Otmancık olarak geçtiği, bunun da Osmancık'la özdeşleşen meşhur Koyun Baba'nın Otman Baba'ya refakat etmesiyle bağlantılı olabileceği ileri sürülmüştür. Öte yandan Osmancık'ın ilk Türkçe adının Sorgun olup bu adını, Dânişmendli Melik Ahmed'in Eflanos yöresini idare ve imar için kendisine verdiği Şerefeddin Osman Gazi'nin mensup bulunduğu Sorgun oymağından aldığı belirtilir. Esasen *Dânişmendnâme*'de Osman adlı bir kahramanın Eflanos'u aldığı ve Osmancık adının ondan geldiği ifade edilir (Turan, s. 86, 125, 131). Şerefeddin Osman Gazi, XIV. yüzyıl başlarında bu yörede bey olarak adı geçen ve 737 (1336-37) tarihli bir vakfiyesi bulunduğu belirtilen kişi olmalıdır. Osmancık'a adını verdiği öne sürülen bu Osman Gazi'nin kimliği tartışmalıdır ve onun ayrıca Osmancık'ta medrese ve türbesi bulunan Beyler Çelebi b. Hacı Çelebi olabileceği iddia edilmiştir.

Kasabanın fizikî durumu ve nüfus yapısı hakkında XVI. yüzyıla ait tahrir kayıtları önemli bilgiler sağlar. 926-935 (1520-1529) yılları arasına ait deftere göre Osmancık, Çorumlu livâsı sınırları içindeki kaza merkezlerinden biriydi. Kalesi, cuma camisi, medresesi, imareti ve iki hamamı vardı. Kasabanın Cami, Kadı Feraşad, Kadı, Medrese, Sofiyan / Saruyan, Sanlu, Haydarhâne, Hıdırlık, Şirmerd Ağa, Türbedar, Güney adlarını taşıyan on bir mahallesinde 262 hâne, 138 mücerred (bekâr), bir hatip, dokuz imam, iki müezzin, üç türbehan kayıtlıydı. Osmancık Kalesi'nde ise bir dizdarla bir kethüdâ ve yirmi dört muhafız bulunmaktaydı. Bu rakamlara göre kasabada 1500 dolayında nüfus yaşıyordu. Bu tarihlerde kasabanın vergi geliri timar ve vakfa tahsis edilmişti. 984 (1576) ta-

rihli tahrir kaydı kasabada mahalle sayısının aynı kaldığını, fakat nüfus açısından artış olduğunu gösterir. 506 hâne, 272 bekâr, altı imam, iki kadı, üç hatibin ikamet ettiği kasabanın toplam nüfusu 2500 dolayına ulaşmıştı. Bu durum kasabanın yeni bir yerleşim alanına kaymadığına, yerleşmenin eski mahalleler bünyesi içinde kalmış olduğuna işaret eder. Söz konusu dönemde Osmancık kasabası, bütün Çorum bölgesini saran medrese öğrencilerinin (suhte) hareketleri ve ardından Celâfi isyanlarının etkisiyle fizikî yönden ve nüfus bakımından gerilemeye başladı. 1056 (1646) sonbaharında buradan geçen Evliya Çelebi kasabada yedi mahalle olduğunu ve kale eteklerinde 1000 evin bulunduğunu yazar. Buna göre nüfusun hemen hemen bir önceki yüzyıla göre sabit kaldığı, fizikî gelişmenin de gerilediği söylenebilir. Evliya Çelebi, kalenin kare şeklinde 800 adım genişliğinde olduğunu yazdıktan sonra yedi mahallede yedi caminin mevcudiyetinden söz eder; ayrıca on han, ırmak kenarında bir hamam olduğunu, az sayıda dükkânın bulunduğunu belirtir (*Seyyahatnâme*, II, 93). 1651'de buradan geçen bir Batılı seyyah ise kasabanın konumunu tarif eder, ancak fizikî durum ve nüfusu hakkında bilgi vermez. Kasaba XVII ve XVIII. yüzyıllarda İstanbul'u İran'a bağlayan yol üzerinde bulunduğu nisbeten önemli bir konaklama yeri durumundayken ulaşımın gerilemesi yüzünden zamanla önemi yitirmişti. 1840'larda Osmancık'a uğrayan Seyyah Ainsworth burayı 300 ev, beş mescid, bir han ve hamamıyla bir karakol şehri diye anar. 1850'de yöreden geçen seyyah Tchichatcheff de 350 kadar kerpiç evden oluşan fakir bir kasaba olarak tarif eder. 1893'te seyyah Marcker'e göre Osmancık'ta 990 evde 5000 nüfus yaşamaktaydı. 1907 tarihli *Ankara Vilâyeti Salnâmesi*'ndeki rakam (4735) buna yakın olmakla birlikte 1890'larda Osmancık'ın nüfusunun yaklaşık 9000'e vardığına dair kayıtlar da vardır (*Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 3127). V. Cuinet ise aynı yıllarda kasabada 8940 kişinin yaşadığını, bunların 7900'ünü Türkler'in, geri kalanını Ermeniler'in teşkil ettiğini belirtir. Bu dönemde Osmancık, Sivas vilâyetinin Amasya sancağına bağlı bir kaza merkezi idi (*La Turquie*, I, 763-764).

Cumhuriyet devrinde Çorum iline bağlı bir ilçe merkezi olarak teşkilattaki yerini alan Osmancık'ta 1927 nüfus sayımına göre 4132 kişi yaşıyordu. 1929'da Binbaşı Mehmet Tevfik Bey tarafından çizilen kroki Osmancık'ın on bir mahallesinin var-

Osmanlı'dan
bir görünüş

lığı dikkati çeker. Bunlar Camiikebir, Haydarhâne, Mukbil Ağa, Güney, Gazi Ferahşad, Kıptîler, Hıdırlık, Çatma, Gemiciler, Toprak, Çanakçı olup XVI. yüzyıldaki durumla benzerlik gösterir. Bu mahallelerden sadece bir tanesi (Gemiciler) Kızılırmak'ın sol yakasında bulunuyordu. 1970'ler itibarıyla şehrin nüfusu 1927'ye göre iki katına çıktı (1970 sayımlarına göre 10.325 nüfus). 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı'na göre on sekiz mahallesi olan Osmanlı'nın nüfusu 28.423 idi.

Osmanlı tarihî eserler bakımından zengin bir yerleşim birimidir. Şehrin ilk göze çarpan özelliği yalnız bir kayalık üzerinde yer alan kalesidir. Kasabanın iki kısmını birleştiren ve halk arasında Koyun Baba adıyla bilinen köprüsü II. Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Fâtih Sultan Mehmed ile Koyun Baba arasındaki ilişkiden bahseden ve köprünün yapımının Koyun Baba tarafından ilk defa Fâtih'e teklif edildiğini zikreden *Koyun Baba Menâkıb-nâmesi*'nde de buranın Koyun Baba'nın himmeti karşılığında Kızılırmak üzerindeki tahta köprünün yerine bir köprünün inşasını vaad eden II. Bayezid'in tahta geçişinden sonra yaptırıldığı kayıtlıdır. Okunması güç kitâbesine göre 889'da (1484) II. Bayezid'in fermanıyla inşasına başlanan köprü 894 (1489) yılında tamamlanmıştır (bk. BEYAZIT II KÖPRÜSÜ). Diğer tarihî eserler arasında Osmanlı ile bütünleşen ve kuzeybatısında İstanbul-Samsun yolunda bulunan Koyun Baba Türbesi ve Tekkesi başta gelir. Burası Evliya Çelebi'ye göre II. Bayezid tarafından yaptırılmıştır. Türbe kitâbesi 874 (1469), tekkenin bahçe kapısındaki kitâbe ise 965 (1558) tarihli. Türbe kitâbesinden Koyun Baba'nın 873'te (1468) vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bu takdirde eğer türbenin üzerine kubbe ile örtüp orada dervişler ve ziyaretçiler için tekke inşa ettiren II. Bayezid ise bunu Amasya valiliği sırasında yaptır-

mış olmalıdır. Türbe çeşitli tamirat ve restorasyon çalışmalarıyla günümüze ulaşmıştır.

Osmanlı veziriazamlarından orada mezarı bulunan Hıdır Dânişmend oğlu Koca Mehmed Paşa (ö. 843/1439-40) Osmanlı'da mevcut en eski camiyi (Koca Mehmed Paşa [İmaret] Camii) yaptırmıştır. Kitâbesine göre 834'te (1430-31) inşa edilen ters "T" planlı camide tuğla ve moloz taşı kullanılmıştır. Osmanlı'daki tarihî eserlerden Akşemseddin Camii ise aslında medrese olup Akşemseddin'in burada müderrislik yapmış olmasından dolayı onun adını taşımaktadır. Yine Koca Mehmed Paşa'nın inşa ettirdiği XV. yüzyıla ait Paşa Hamamı bugüne kadar gelen yapılardandır. Osmanlı'da doğan meşhur sadrazam Baltacı Mehmed Paşa tarafından 1117'de (1705-1706) dört adet çeşme yaptırılmıştır. Vakfiyeler, vakıf defterleri, tahrir defterleri vb. kaynaklarda geçen, Osmanlı'nın en eski camisi olan, muhtemelen buranın 730'da (1330) beyi olan ve Sorkun adının Osmanlı'da dönmesine vesile olduğu söylenen Mehmed Bey oğlu Osman Bey tarafından yaptırılan Ulucami / Beyler Camii (*Amasya Tarihi*, II, 287), Mukbil Bey Mescidi, Mukbil Bey Medresesi, Koca Mehmed Paşa İmaret-i (Aşevi), Koca Mehmed Paşa Kervansarayı, iç kalede Osman Gazi Türbesi, Burhan Dede Ziyareti, Kadı Ferahşad Medresesi ve Kızıl Hasan Medresesi gibi yapılar günümüze ulaşmamıştır. Beyler Camii'nin, Osmanlı'da adını verdiği belirtilen Osman Bey tarafından yaptırıldığına dair 737 (1336-37) tarihli bir vakfiye vardır. Yine mahallelerden birine ismine veren Muzafferiyeh Medresesi'ni muhtemelen bu Osman Gazi'nin oğlu ve halefi olan Muzafferüddin Mahmud Çelebi inşa ettirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 444; nr. 387, s. 396-403; TK, TD, nr. 38; 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri: 937/1530 (nşr. Ahmet Öz-

kılınç v.dğr.), Ankara 1997, II, 398-406; Esterâbâdi, *Bezm ü Rezm* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1990, s. 371-372; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 371-372, 625; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 93-94; Cuinet, I, 763-764; *Amasya Tarihi*, II, 287; III, 70; Lütfi Güçer, *XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 161-162; İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı Devlet Erkânı*, İstanbul 1971, s. 9; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 86, 125, 131; Özdemir Başaran, *Tarihi İle Osmanlı*, Ankara 1974; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası-Celâli İsyanları*, Ankara 1975, tür.yer.; Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1991, II, 103, 150-152, 265; Mehmet Öz, "15 ve 16. Yüzyıldaki Çorum Sancağı: Nüfus ve İktisadî Hayat", *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Çorum: Sempozyum Tebliğleri (26-27 Temmuz 1991)*, Ankara 1991, s. 5-17; Ömür Bakırcı, "Bizans Danişmend Selçuklu ve Beylikler Dönemlerinde Çorum", *Çorum Tarihi*, [baskı yeri ve tarihi yok] (5. Hitit Festivali Komitesi), s. 78; Sevrim Uluç, "Çorum ve Çevresi", a.e., s. 19-50; Suraiya Faroqi, "Fatih Döneminden Evliya Çelebi Seyahatine Kadar Çorum", a.e., s. 81-120; Sevgi Aktüre, "19. Yüzyıldaki ve 20. Yüzyıl Başlarında Çorum", a.e., s. 123-165; Zeki Gürel, *Koyun Baba*, Ankara 2000; Cevdet Saraçer, *Tarihsel Doku İçinde Unutulan Bir Kent Osmanlı*, İstanbul 2000; *Osmanlı Guide 2000* (Osmanlı Kaymakamlığı); M. Şakir Çıplak, *Osmanlı'da Erenler Durağı-Koyun Baba*, İstanbul 2001; Neşet Köseoğlu, "Osmanlı Mehmed Paşa'nın İki Vakfiyesi", *Çorumlu*, sy. 1, Çorum 1938, s. 9-11; a.mlf., "Çorum'da Beyler Çelebi ve Muzaffer Paşa Camii Mınberi", a.e., sy. 3 (1938), s. 3-6; a.mlf., "Osmanlı'da Üç Kitâbe", a.e., sy. 5 (1938), s. 10-13; a.mlf., "Osman Gazi'nin Vakfiyesi", a.e., sy. 12 (1939), s. 22; Fügen İtler, "Osmanlı Ulaşım Ağında İrmak Kenan Bir Yerleşme: Osmanlı", *TTK Belleten*, LII/203 (1988), s. 535-569; Üçler Bulduk, "Çorum Sancağının Osmanlı İdarî Teşkilatındaki Yeri-I", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 3 (1992), s. 129-167; Kâmûsü'l-a'lâm, IV, 3127; Mükrimin H. Yinanç, "Danişmendliler", *İA*, III, 468-469; F. Babinger, "Koyun-Baba", a.g.e., VI, 881; a.mlf., "Othmândjik", *EIF²* (Fr.), VIII, 192; Besim Darkot, "Osmanlı", *İA*, IX, 450-453; Haşim Şahin, "Koyun Baba", *DİA*, XXVI, 229-230.

MEHMET ÖZ

OSMÂNÎ, Hatîb

(الخطيب العثماني)

Ebû Abdillâh Sadruddîn (Şemsüddîn) Muhammed b. Abdurrahmân b. Hüseyin el-Hatîb ed-Dımaşkı es-Safedî el-Osmânî (ö. 780/1378'den sonra)

Şâfiî fıkıh âlimi.

776 (1375) yılında yazdığı *Tabakâtü'l-fukahâ'* adlı eserinin sonunda yer alan bir şiirinde elli dokuz yaşında olduğunu belirtmesinden 717 (1317) yılında doğduğu anlaşılmaktadır. Osmânî nisbesi Hz.